

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Foto: Ostmossen, maj 2018. © Länsstyrelsen.

Beverandeplan för Natura 2000-området Ostmossen SE0230150

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Syftet är att hejda utrotningen av djur och växter samt att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Utpekandet av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att bevara de utpekade värdena i områdena långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar i vårt land regelbundet cirka 60 av de fåglar som listas i bilaga 1 i fågeldirektivet.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta görs i särskilda bevarandeplaner, men beskrivningen kan också ingå i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen finns en beskrivning av området med bevarandesyfte och bevarandemål för de naturtyper och arter som ska bevaras, och det ska framgå hur skyddet kan bidra till en gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna. Även hot mot Natura 2000-området och behov av bevarandeåtgärder, till exempel skydd eller skötsel, ska beskrivas. Bevarandeplanen underlättar förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken genom att den ger viktig information om området till bland annat markägare, myndigheter, exploatörer och naturvårdsförvaltare.

Bevarandeplanen utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Det gäller även för de bevarandeåtgärder och den naturvårdsskötsel som kan krävas för att bevara värdena, i den mån markägare eller andra brukare inte har möjligheten eller skyldigheten via andra lagar eller avtal att göra detta (till exempel miljöersättningar). Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras - den är ett "levande dokument". Det gör det möjligt för alla att bidra med ny kunskap och synpunkter genom att kontakta Länsstyrelsen.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. I de fall där ny kunskap har tillkommit, har Länsstyrelsen för avsikt att föreslå dessa ändringar till regeringen när nästa tillfälle ges. Framtida naturvårdsarbete kan komma att leda till ytterligare ny kunskap som i sin tur kan leda till behov av justeringar av Natura 2000-områdets gränser, naturtyper eller arter. Vid förvaltning och tillståndsprövning är det viktigt att utgå från de befintliga värdena, inte bara de regeringsgodkända, varför det är av vikt att bevarandeplanen redovisar dessa, även om de inte har hunnit bli regeringsgodkända ännu.

Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av till exempel skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, till exempel skyddsbeslut för naturreservat. Reglerna enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller i Natura 2000-områden.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller utpekade arter i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön eller utpekade arter i området. Det är påverkan på de naturmiljöer och/eller arter som skyddas i området som är grunden för prövningen oavsett var källan till störningen ligger geografiskt. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27–29 §§). Tillståndskravet aktualiseras när en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt, det vill säga när det finns risk för skada.

Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i Natura 2000-området behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls dock samråd med Skogsstyrelsen istället. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben (lansstyrelsen.se/ostergotland) eller kontakta en handläggare (växel: 010-223 50 00).

För verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för naturvårdsskötsel och naturvårdsförvaltning av ett Natura 2000-område, i syfte att långsiktigt bevara de naturtyper och/eller arter som skyddas, krävs inte tillstånd.

Innehåll

Området	5
6210 – Kalkgräsmarker	9
6410 – Fuktängar.....	10
7230 – Rikkärr	10
9070 – Trädklädd betesmark.....	12
1013 – Kalkkärrsgrynsnäcka, <i>Vertigo geyeri</i>	13
1014 – Smalgrynsnäcka, <i>Vertigo angustior</i>	14
Kartor	16
Dokumentation	16

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Bevarandeplan för Natura 2000 - området SE0230150 Ostmossen

Kommun: Vadstena

Områdets totala areal: 33,2 hektar

Markägareförhållande: Statligt, privat

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2018-12-19

Regeringsbeslut, historik:

Regeringen föreslår att området är av gemenskapsintresse (pSCI): 1997–01

Fastställts som ett område av gemenskapsintresse (SCI): 2005–01

Regeringen förklarar området som ett särskilt bevarandeområde (SAC): 2011–03

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

6210 – Kalkgräsmarker

6410 – Fuktängar

7230 – Rikkärr

9070 – Trädklädd betesmark

1013 – Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

1014 – Smalgrynsnäcka, *Vertigo angustior*

Området

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som förekommer i området.

Prioriterade bevarandevärden:

Syftet med Natura 2000-området Ostmossen är att bevara och vidareutveckla naturvärden knutna till samtliga ingående naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet.

Motivering:

Områdets kalkrikedom i kombination med dess hävdade marker och variationen i markfuktighet utgör fina grundförutsättningar för en rik biologisk mångfald. I området finns bland annat kalkkärr, kalkfuktängar och kalktorrängar. Floran är mycket rik i kalkkärren och utmärkande är bland annat förekomsten av olika orkidéarter. Här finns också de båda Natura 2000-arterna kalkkärrsgrynsnäcka och smalgrynsnäcka samt flera sällsynta och rödlistade insektsarter.

Prioriterade åtgärder:

Fortsatt hävd av betesmarkerna och rikkärren.

Beskrivning av området

Området ligger på Ombergs östsluttning drygt 3 kilometer söder om Borghamn och strax söder om Ombergslidens naturreservat. Det är även skyddad som naturreservat.

Naturen utgörs av en mosaik av olika naturtyper som kalkkärr, kalkfuktäng, kalktorräng, övrig öppen betesmark samt löv- och granskog, ofta av sumpig karaktär. Sex kalkkärr kan urskiljas i området, däribland Ostmossen i reservatets sydöstra del.

Floran är rik med olika orkidéarter och ett flertal andra kalkkrävande och kalkgynnade arter. Vid en inventering 1995 noterades 229 olika kärlväxtarter. Exempel på arter som förekommer är luktsporre (*Gymnadenia odoratissima*, rödlistekategori NT), ängsnycklar, kärrknipprot, tvåblad, flugblomster, axag, rosettjungfrulin, toppjungfrulin (*Polygala comosa*, VU), jungfrulin, vildlin, backglim, majviva (*Primula farinosa*, NT), klasefibbla (*Crepis praemorsa*, NT), vätterfibbla (*Hieracium obliquifolium*, EN), svinrot och ängsvädd. Mossfloran rymmer bland annat signalarterna kalkkällmossa (*Philonotis calcarea*, NT), klotuffmossa, stubbspretmossa och dunmossa.

Området har ett rikt insektsliv med bland annat en hög artrikedom av olika fjärilsarter. Hela 16 rödlistade fjärilsarter finns rapporterade på Artportalen från området (se bilaga 1). Flertalet av dessa är knutna till olika örter såsom gullviva, jungfrulin, ärtväxter, glimmar, syror och väddväxter, men det finns även några arter som har träd och buskar som värdväxter, exempelvis ask och vägtorn (se bilaga 1). Bland övriga intressanta insektsfynd från området kan nämnas mosshumla (*Bombus muscorum*, NT) samt den rikkärrensanknutna arten gulbukig jättevapenfluga (*Stratiomys chamaeleon*, VU).

Vad kan påverka området negativt

Naturtyps- och artspecifika hotbilder preciseras under respektive naturtyp och art.

Gemensamma hotbilder för områdets gräsmarker (6210, 6410, 9070) är:

- Upphört bete samt röjning av igenväxningsvegetation leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran.
- Alltför kraftig röjning av buskar och träd så att organismer som är beroende av dessa strukturer missgynnas.
- Överbete. Alltför intensivt betestryck påverkar naturtypen negativt.
- Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativt för den dynglevande insektsfaunan.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

Gemensamma hot för de utpekade Natura 2000-snäckarterna (kalkkärrsgrynsnäcka och smalgrynsnäcka):

- Det allvarligaste hotet mot grynsnäckorna är utdikning, dränering och andra ingrepp som ändrar de hydrologiska förhållandena och leder till uttorkning av arternas livsmiljöer. Arterna kan påverkas negativt även av perifera dikningsföretag, ledningsgrävning och vägdragningar om de leder till sänkt grundvattennivå eller ändrad hydrologi på lokalerna.
- Eutrofiering leder till igenväxning och förändrade växtsamhällen.
- Upphörd hävd kan leda till omfattande igenväxning med träd och buskar.
- För höga djurtätheter kan leda till att rikkärens strukturer förändras samtidigt som det i värsta fall kan leda till eutrofiering till följd av allt för stor tillförsel av urin och dynga från djuren.
- Stödutfodring i marker med betade rikkärr kan leda till eutrofiering och igenväxning med högörtsvegetation.
- Avverkning/gallring i skogsbiotoper kan leda till uttorkning.
- Försämrad miljö till följd av utsläpp som är försurande och gödande.

Områdets bevarandeåtgärder

Tabell 1: En generell sammanställning av bevarandeåtgärder omnämnda i den aktuella bevarandeplanen.

Bevarandeåtgärd	När	Var	Prioritet
Fortsatt hävd genom bete	Årligen	Större delen av området, flertalet berörda naturtyper.	1
Slåtter/slyröjning	Vid behov	Vid de två sydligaste rikkärren (7230).	2
Bortröjning av unggran (lövgynnande åtgärd)	Vid behov	Bland annat utvecklingsmark i form av ungskog som ska utvecklas mot trädklädd betesmark på lång sikt.	3
Bortröjning av unggran (utglesande/öppnande åtgärd)	Vid behov	Olika naturtyper, bl.a. kalkgräsmarker (6210), fuktängar (6410) och rikkärr (7230).	3

Reglering av skydd och skötsel:

Skydd och skötsel är reglerat i naturreservatets beslut (Ostmossens naturreservat, 2003) och skötselplan (fastställd 2003). Skötselplanen anger generellt åtgärder som gynnar eller bibehåller naturvärdena som Natura 2000-området syftar till att bevara.

Utav de hävdanknutna Natura 2000-naturtyperna (6210, 6410, 7230 och 9070) ingår i nuläget (2017) 62 % i åtaganden för skötsel av slätterängar och betesmarker med särskilda värden (marker som sköts genom miljöstödd). Av dessa utgörs samtliga av betesmarker.

Eftersom skogsbruksåtgärder är förbjudna enligt reservatsbeslutet så bör det inte bli aktuellt med samråd med Länsstyrelsen angående skogsbruksåtgärder inom Natura 2000-området. Eventuellt kan andra åtgärder, som anläggning för friluftsliv eller åtgärder vid anläggning kräva samråd om åtgärderna riskerar att skada utpekade naturvärden i Natura 2000. Avverkning av träd som ligger utanför Natura 2000-området men som kan ha höga naturvärden kräver samråd med Länsstyrelsen.

Enligt kulturmiljölagens (1988:950) portalparagraf ska såväl enskilda som myndigheter visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas. Alla fornlämningar skyddas enligt kulturmiljölagen. Enligt 2 kap. 6 § kulturmiljölagen är det förbjudet att utan tillstånd ”rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning”. Hänsyn till forn- och kulturlämningar ska därmed tas vid åtgärder som görs för att bevara naturvärdena kopplade till Natura 2000. En karta med forn- och kulturlämningarnas lokalisering i området finns längst bak i dokumentet. Bevarandeplanen beskriver inte områdets forn- och kulturlämningar närmare. De finns beskrivna i skötselplanen för naturreservatet.

Markavvattning är åtgärder som utförs för att avvattna mark, för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten om åtgärderna syftar till att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. Markavvattning kräver alltid tillstånd (11 kap. 13 § miljöbalken). I Östergötland är det dessutom förbjudet att avvattna mark vilket medför att man även behöver söka en dispens från det generella markavvattningsförbudet. Ansökan om dispens och tillstånd till markavvattning prövas i normalfallet av Länsstyrelsen

Bevarandeåtgärder:

För mer ingående och specifika bevarandeåtgärder se skötselplanen för Ostmossens naturreservat. Nedan finns de övergripande åtgärderna som behövs i området.

Nästan hela området ingår i betesmarker eller betade skogspartier som betas årligen.

Vissa partier, bland annat med yngre blandskog eller granskog har röjts på framförallt yngre gran. Detta har gjorts för att hindra igenväxning av befintliga betesmarker, för att gynna lövträd samt för att skapa partier med gles örtrik betad granskog. Utifrån behov kan det bli aktuellt med fler röjningsinsatser framöver.

Längst i söder ingår två rikkärr som ligger åtskilda från övriga området. Dessa sly röjs/slättras vid behov för att fortsätta hållas öppna.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Bevarandestatus beskriver läget för naturtyperna och arterna i landet som helhet, medan bevarandetillståndet beskriver aktuellt läge inom Natura 2000-området. Dessa beskrivs närmare under respektive naturtyp och art längre fram i planen. Här redovisas en sammanställning av bevarandetillståndet inom området.

Tabell 2: Naturtypsareal och förekomst av Natura 2000-arter (ej fåglar) inom Natura 2000-området. **Blå färg** innebär en förändring av art- eller arealförekomst jämfört med regeringsgodkända uppgifter angivna inom parentes. Länsstyrelsen kommer att föreslå förändringarna vid lämpligt tillfälle. *) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura 2000-bevarandearbete. Prioriteringen kan skilja sig från prioriteringen i det specifika området.

Naturtyp/art	Hektar/Förekomst	Bevarandetillstånd	Sida
6210 - Kalkgräsmarker	8,2	Gynnsamt	9
6410 - Fuktängar	1,7	Gynnsamt	10
7230 - Rikkärr	6,7	Gynnsamt	10
9070 – Trädklädd betesmark	0,2 (o)	Tillfredsställande	12
Kalkkärrsgrynsnäcka (<i>Vertigo geyeri</i>)	X	Gynnsamt	13
Smalgrynsnäcka (<i>Vertigo angustior</i>)	X	Gynnsamt	14
Annan naturtyp	16,45		
Total areal	33,2		

Uppföljning

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000-naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Uppföljning av skötseln, som är en viktig del i bevarandemålen, kommer delvis att kontrolleras via den ordinarie kontrollverksamheten för miljöersättningsåtaganden, men bör även följas upp för länets samtliga områden med hävdbehov genom regelbundna analyser för att se vilka områden som ingår i jordbruksblock med miljöersättning. Uppföljning av skötseln kommer även att kontrolleras av Länsstyrelsen i samband med utförda åtgärder enligt tecknade skötselavtal.

6210 – Kalkgräsmarker

Arealen 8,2 ha är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen är knuten till de områden i Sverige som har kalkrika jordar nedanför trädgränsen, ofta med ett rikligt inslag av örter. Naturtypen har vanligen utvecklats genom lång hävdkontinuitet. Örtrikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. Naturtypen kan uppträda i olika skepnader beroende på bland annat fuktighet och klimat. Det finns två undergrupper i naturtypen, kalkgräsmarker och orkidérika kalkgräsmarker.

I sydöstra Sverige kan sommartorra områden uppträda som olika typer av stäppartade torrängar med arter som ängshavre, brudbröd, backsmultron och backklöver. I vissa områden kan toppjungfrulin, fältsippa och fältvädd också vara vanliga i naturtypen. På friskare kalkmarker finns arter såsom vildlin, darrgräs och rödkämpar. Krontäckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär är vanligen mellan 0–30 %. Hävdgynnade arter finns och ofta är kalkgräsmarkerna dessutom viktiga orkidélokaler.

Bevarandemål

Arealen kalkgräsmarker (6210) ska vara minst 8,2 hektar. Naturen ska vara i huvudsak öppen och solexponerad. Enstaka till måttliga inslag av träd och buskar kan förekomma. Träd- och buskskiktet utgörs främst av blommande träd och buskar, vidkroniga träd, hålträd samt grova träd och buskar. Hydrologin ska vara naturlig med naturliga grundvattennivåer som skapar växelfuktiga miljöer.

Floran är hävdgynnad och artrik och inte negativt påverkad av antropogen näringstillförsel (inklusive tillskottsutfodring av betesdjur). Artsammansättningen i fält- och bottenskiktet är karakteristisk för naturtypen. Det förekommer typiska arter av kärlväxter och dagfjärilar såsom brudsporre, vildlin, käringtand, Sankt Pers nycklar, rödkämpar, rosettjungfrulin, mindre blåvinge, slättergräsfjäril, ängsnätfjäril, smultronvisslare och skogsvisslare. De typiska arterna ska förekomma i sådan omfattning att dessa kan fortleva långsiktigt i området.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Små jordbruksföretag slås ihop eller läggs ned och urbaniseringen fortsätter vilket gör att små eller svårbrukade gräsmarker som ofta hyser den största mångfalden tas ur bruk och växer eller planteras igen med skog. Eftersom gräsmarkerna har minskat i utbredning har också flertalet av gräsmarksnaturtyperna och deras typiska arter en negativ utveckling. För naturtypen kalkgräsmarker (6210) minskar förekomstarealen i boreal region (idag 14 000 hektar) och bevarandestatusen är dålig. För att uppnå gynnsam bevarandestatus i samma område behövs det uppskattningsvis 56 000 hektar.

Bevarandetillståndet för naturtypen kalkgräsmarker (6210) i Natura 2000-området bedöms vara gynnsamt. Naturtypen hävdas genom bete och ingår till största delen i miljöersättningen (2017). Floran är hävdpräglad och artrik.

6410 – Fuktängar

Arealen 1,7 ha är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Hävdpräglade fuktängar med blåttätel eller starr nedanför trädgränsen. Naturtypen har utvecklats genom lång hävdkontinuitet, men kan vara stadd i igenväxning. Krontäckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär, är 0–30 %. Hävdgynnade arter ska finnas. Marken är fuktig med ett stort inslag av kalk, lera eller torv. Floran på fuktängar är uppkomna ur lång hävdkontinuitet och naturvärdena är beroende av fortsatt skötsel i form av slåtter eller bete för att naturtypen ska kunna bevara sina värden. Dessutom ska träd- och buskskiktet vara öppet för att bevara naturvärdena. Bland annat hör flera småvuxna starrarter till de typiska arterna i naturtypen. Fuktängarna kan vara mycket örtrika och kan ibland hysa ovanliga växter. Örtrikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. De har också mycket stor betydelse för fågellivet.

Bevarandemål

Arealen fuktängar (6410) ska vara minst 1,7 hektar. Regelbunden hävd ska prägla naturtypen. Endast enstaka träd och buskar kan förekomma. Naturtypen ska ha en ostörd hydrologi och vattenståndet ska tillåtas variera naturligt. Det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller djupa körspår som medför negativ påverkan. Typiska arter inom gruppen kärlväxter ska förekomma i sådan omfattning att dessa kan fortleva långsiktigt i området. Artsammansättningen och näringstillgången ska vara naturlig.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Små jordbruksföretag slås ihop eller läggs ned och urbaniseringen fortsätter vilket gör att små eller svårbrukade marker som ofta hyser den största mångfalden tas ur bruk och växer eller planteras igen med skog. Eftersom gräsmarker minskar i utbredning har också flertalet av gräsmarksnaturtyperna och deras typiska arter en fortgående negativ utveckling. För naturtypen fuktängar (6410) är förekomstarealen i boreal region idag 27 400 hektar och bevarandestatusen är dålig. För att uppnå en gynnsam bevarandestatus i samma region har ArtDatabanken (2013) uppskattat att det behövs minst 110 000 hektar av naturtypen.

Bevarandetillståndet i för naturtypen fuktängar (6410) i Natura 2000-området bedöms vara gynnsamt. Naturtypen hävdas genom bete och ingår till stor del i miljöersättningen (2017). Floran är hävdpräglad och artrik.

7230 – Rikkärr

Arealen 6,7 ha är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Habitatets utbredningsområde överensstämmer med områden där berggrunden eller jordtäcknet är rikt på baskatjoner, vanligtvis kalcium. pH-värdet i myren är vanligen sex eller högre. Rikkärren är generellt näringsfattiga till måttligt näringsrika och näringsbegränsade.

Torvdjupet är ofta grundare än i fattigare myrar och kan understiga 30 centimeter, men bottenskiktet byggs upp av rikkärrensindikerande brunmossor (t.ex. släktena *Scorpidium* och *Campylium*) eller i vissa fall vitmossor. Morfologiska strukturer i torven utgörs i de fall de förekommer av tubbildning, mindre sträng- och flarkbildningar och källkupoler.

Länsstyrelsen Östergötland

Både öppna och trädklädda rikkärr inkluderas i naturtypen, vilka kan ha en krontäckning av 0–100%. Vegetationen domineras av olika halvgräs och örter. Rikkärren har en speciell flora och fauna som varierar med till exempel krontäckningsgrad, kalkhalt och näringsförhållanden. Rikkärr kan delas in i tre undergrupper: öppna hävdade rikkärr med en krontäckning på 0–30 %; öppna ohävdade rikkärr med en krontäckning på 0–30 %; samt trädklädda och videbevuxna rikkärr med en krontäckning på minst 30 %.

Viktiga strukturer och funktioner i rikkärr är hög grundvattennivå, baskatjonrika förhållanden, artrik vegetation, naturlig näringsstatus (ej gödningspåverket) samt hävd där det tidigare förekommit. Bland kärlväxter återfinns t.ex. olika arter av orkidéer, och här finns ofta även en rik mångfald av mossor och landsnäckor.

Bevarandemål

Arealen av rikkärr (7230) ska vara minst 6,7 hektar. Våtmarkens hydrologi ska vara ostörd och det finns inte några avvattning eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan. Grundvattenytan ska variera naturligt och vara hög under större delen av året. Störningar som orsakar positiva effekter kan förekomma som t.ex. periodvis översvämning, tramp etcetera.

Området ska regelbundet hävdas genom bete och/eller slåtter. Ingen näringstillförsel, inklusive utfodring av betesdjur, förekommer. Området ska vara öppet utan indikation på att det sker påtaglig igenväxning av vass, buskar, sly etcetera. Vegetationen är karakteristisk för naturtypen och/eller artrik. Populationerna för de typiska arterna minskar inte påtagligt över tid.

Vad kan påverka negativt

- Befintliga och tidigare genomförda ingrepp i form av dikning och andra markavvattning åtgärder liksom dämning påverkar naturtypens hydrologi och hydrokemi, vilket kan ge konsekvenser på vegetation och torvbildning samt torvnedbrytning. Effekterna kan vara uttorkning, ökad igenväxning och erosion.
- Skogsbruk; avverkning, körning och andra åtgärder påverkar hydrologi, lokalklimat och markstruktur. Den blöta miljön är känslig för sönderkörning. Avverkning av närliggande fastmarksskog kan orsaka läckage av näringsämnen.
- Spridning av kalk, aska eller gödningsämnen ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning. Motsvarande spridning av kemiska substanser i närheten kan också skada naturtypen genom luftburen deposition eller genom transport med tillrinnande vatten.
- Ökad våtdeposition av kväve kan påverka naturtypen och öka igenväxningstakten.
- Samhällsbyggande med nya kommunikationsleder, anläggningar etc kan direkt eller indirekt förstöra eller orsaka skada på naturtypen.
- Anläggning av skogsbilvägar över eller i närheten av naturtypen kan förutom påverkan på den fysiska miljön påverka hydrologin och/eller hydrokemin i ett område.
- Många rikkärr med hävdgynnad flora hotas av igenväxning eller är under igenväxning pga av upphörd hävd. Problemet är störst i Sydsverige och beror vanligtvis på ändrad markanvändning och nedläggning av jordbruk.
- Alltför intensivt bete med tillhörande tramp kan skada rikkärr.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Rikkärren har varit mycket illa av markavvattning i hela landet. I södra Sverige finns endast fragment kvar, medan större arealer framför allt återfinns i Jämtland och Norrbotten. Då kärren ofta ligger i bördiga jordar har de tidigt dikats ut när åkerbruket spritt sig ner i dalgångar och på fuktiga marker. Ett antal rikkärr är skyddade som naturreservat, och ytterligare objekt i södra Sverige hålls i hävd med hjälp av miljöstödsprogrammet. Generellt måste dock noteras att mycket få återstår i odlingsbygder över hela landet.

För naturtypen rikkärr (7230) är förekomsten i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 72 000 hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis minst 75 000 hektar rikkärr. Bevarandestatusen för naturtypen bedöms vara otillfredsställande i Sverige och trenden för naturtypen är negativ.

Bevarandetillståndet för naturtypen rikkärr (7230) i Natura 2000-området bedöms vara gynnsamt. Rikkärren hävdas genom bete och slåtter/röjning. Kärrens flora liksom småkrypsfauna är artrik och hyser sällsynta arter.

9070 – Trädklädd betesmark

Nuvarande arealen 0,2 ha är inte fastställd i regeringsbeslut
Förekomsten av naturtypen är inte fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Trädklädda betesmarker är en naturtyp som kan delas in i två undergrupper: hagmarker med ett glest trädskikt av främst ek eller björk, samt skogsbete (betad skog) där barrträd ofta är dominerande. Gemensamt för dem är en lång trädkontinuitet och att marken har nyttjats till bete. De trädklädda hagmarkerna kan även ha en historia av slåtterhävd.

Det är viktigt att trädkontinuiteten inte bryts eller att beteshävden upphör. Krontäckningen ska för naturtypen generellt ligga över 30 %, men i skogsbeten och betade lundmiljöer är den ofta högre. Till trädklädda betesmarker är en mängd arter från olika organismgrupper knutna, främst hävdgynnade kärlväxter, svampar, lavar och insekter. Vidkroniga träd är hemvist för flera karaktärsarter av främst insekter, lavar, och mossor som måste ha ljus och värme. Fältskiktet behöver också ljus för att inte gräsvålen ska luckras upp och karaktärsarterna utkonkurreras av skuggtåliga arter. Även grov död ved, främst i form av torrträd och hålträd, men även enskilda lågor i olika nedbrytningsstadier är värdefulla substrat för vedlevande insekter och epifyter. I de fall betad skog finns på kalkmark har den ofta en rik marksvampflora som är hävdgynnad. I naturtypen finns vanligen blommande buskar till exempel hagtorn, slån och nypon som är en viktig miljö för många fjärilar och andra insekter.

Bevarandemål

Arealen trädklädd betesmark (9070) ska vara minst 0,15 hektar. Floran är hävdpräglad och artrik. Trädskiktet ska vara olikåldrigt. Förekomsten av äldre träd och buskar ska vara allmän till riklig. Olika former av död ved förekommer. Populationerna för de typiska arterna minskar inte påtagligt över tid.

Vad kan påverka negativt

- Bristande träd- och buskföryngring hotar på sikt kontinuiteten av dessa strukturer i naturtypen.
- Skogsplantering i hagmarker
- Avverkningar annat än i naturvårdssyfte.
- Virkestransporter eller körning med andra tyngre fordon kan skada för naturtypen viktiga markförhållanden, samt leda till förändrad hydrologi.
- Ökat graninslag i lövträdsbärande hagmarker.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Små jordbruksföretag slås ihop eller läggs ned och urbaniseringen fortsätter vilket gör att små eller svårbrukade marker som ofta hyser den största mångfalden tas ur bruk och växer eller planteras igen med skog. Eftersom gräsmarker minskar i utbredning har också flertalet av gräsmarksnaturtyperna och deras typiska arter en fortgående negativ utveckling. För naturtypen trädklädd betesmark (9070) är förekomstarealen i boreal region idag 67 600 hektar och bevarandestatusen är dålig. För att uppnå en gynnsam bevarandestatus i samma region har ArtDatabanken (2013) uppskattat att det behövs minst 300 000 hektar av naturtypen.

Bevarandetillståndet för naturtypen trädklädd betesmark (9070) i Natura 2000-området bedöms som tillfredsställande. Hela ytan med naturtypen betas årligen och ingår i ett åtagandeområde för miljöersättning.

1013 – Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

Artens förekomst i området är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Kalkkärrsgrynsnäckan är en liten landsnäcka med ett brunt, högervridet skal som är 1,7–1,9 millimeter högt. Skalet är glänsande och ytterst fint och regelbundet strierat. Arten skiljer sig från den snarlika otandade grynsnäckan (*Vertigo genesii*) genom att ha fyra små, vita tänder på insidan av skalmynningen. Identifiering av grynsnäckor kräver mycket träning, särskilt då unga, ej fullt utvecklade individer är mycket svåra att artbestämma.

Kalkkärrsgrynsnäcka lever i öppna rikkärr. Den viktigaste miljön för arten är extremrikkärr, cirka 80 % av förekomsterna. Arten förekommer även i kalkfuktängar och sällsynt i rikare stråk i mosselaggar och i gles sumpskog. Arten är inte extremt kalkkrävande vilket visas av att pH-värdet på lokaler i Syd- och Mellansverige ligger i intervallet 5,75–7,5. Ofta hittar man arten i svagt sluttande områden med rörligt grundvatten, medan den verkar vara betydligt ovanligare i våtar (vattenrika områden som torkar ut på sommaren) och liknande områden med stillastående vatten. Förekomsterna är ofta koncentrerade till små partier av lämplig kärnya.

Arten är fuktighetskrävande och hittas främst i mossrika och ständigt fuktiga partier, gärna där det finns tuvor av axag eller lågväxta starr. Förkärleken för tuviga områden är förmodligen kopplad till att snäckorna, genom att förflytta sig i vertikalled, snabbt och enkelt kan hitta ”rätt” fuktighet.

Kalkkärrsgrynsnäckan är hermafrodit, liksom de flesta andra landmollusker, och är partiellt självbefruktande. Arten har en livscykel som är några månader (från att en individ kläcks till att dess avkomma kläcks) och når en ålder av knappt två år. Spridningsförmågan hos kalkkärrsgrynsnäcka kan på goda grunder antas vara starkt begränsad. Arten förekommer i regel mycket koncentrerat på de lokaler där den finns. Avståndet för normal spridning torde ligga i storleksordning några få meter. Att spridning sker även över ganska stora avstånd inses lätt när man studerar artens utbredningsområde. Långdistansspridning sker förmodligen främst via större däggdjur (till exempel rådjur) och fåglar.

Bevarandemål

Kalkkärrsgrynsnäcka ska ha en permanent förekommande population i området. Lämpliga livsmiljöer finns tillgängliga i form av öppna rikkärr.

Bevarandeåtgärder

Regelbunden hävd av rikkärren samt vid behov bortröjning av sly och annan igenväxningsvegetation.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Kalkkärrsgrynsnäcka är känd endast från Europa och har sina främsta förekomster i Skandinavien. På kontinenten finns den i ett uppsplittrat område från brittiska öarna i väster till nordvästra Ryssland, med huvuddelen av lokalerna i Centraleuropas bergstrakter. I Sverige är den känd från ca 400 lokaler över större delen av landet, men med stora luckor i utbredningen, och verkar saknas i bara sydöstra Småland och i Värmland. De tätaste kända förekomsterna finns i kalktrakter i Västergötland, Östergötland, Uppland-södra Gästrikland och Jämtland. Artens antal på lokalerna är okänd. Kalkkärrsgrynsnäcka är upptagen i bilaga 2 till EU:s habitatdirektiv och är i Sverige klassad som nära hotad (NT). Arten är känd från 108 lokaler inom 98 Natura 2000-områden, motsvarande 27 % av de kända förekomsterna.

För arten kalkkärrsgrynsnäcka är utbredningsarealen i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 400–500 miljoner hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis 450 miljoner hektar utbredningsareal. Trots den stora utbredningsarealen så anses populationsstorleken vara dålig och livsmiljön och framtidsutsikterna anses vara otillfredsställande. Bevarandestatusen för arten bedöms vara dålig i Sverige.

Bevarandetillståndet för kalkkärrsgrynsnäcka i Natura 2000-området bedöms vara gynnsamt. Arten är vid något tillfälle påträffad vid de flesta av kärrytorna i området. Den har setts på senare år i området. Ostmossen ligger inom en känd värdetrakt för arten i området kring Omberg, med flertalet kända lokaler inom relativt nära spridningsavstånd.

1014 – Smalgrynsnäcka, *Vertigo angustior*

Artens förekomst i området är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Smalgrynsnäcka är en liten landsnäcka med ett brunt till guldbrunnt eller hornfärgat, vänstervridet skal som är 1,6–2,0 millimeter högt och 0,9–1,05 millimeter brett. Det är avlångt, äggformat med genomsnittligt fem virvlar. Kanten på öppningen är böjd utåt och är något tjockare än resten av skalet. Öppningen har fem till sex korta tandlika strukturer på insidan.

Smalgrynsnäcka förekommer i ett brett spektrum av miljöer. Samtidigt är smalgrynsnäcka mycket specifik när det gäller valet av mikrohabitat; det gäller hela tiden att hitta rätt fuktighet och rätt struktur på förnan. Smalgrynsnäcka är kalkgynnad, särskilt tydligt märks det på de relativt fåtaliga inlandslokalerna.

Smalgrynsnäcka förekommer i flera olika typer av skog. Glesa askdominerade lövkärr är en prefererad miljö, där den företrädesvis återfinns i halvöppna partier, men arten förekommer även i relativt torr skog. På många av skogslokalerna hittar man den i branter och blockdominerade partier. På skogsdominerade lokaler är det viktigt att det finns träd vars löv erbjuder lättillgängliga kalkkällor i form av kalciumcitrat, som till exempel lind, ask, lönn, hassel och sälg.

Arten förekommer även i kalkrika betesmarker med svagt till måttligt betestryck; men om betestrycket blir för hårt försvinner den. I torr betesmark hittar man ofta den i anslutning till fuktiga sänkor, strandbrinkar och i branter. På Öland och Gotland förekommer arten vida spritt i alvarmiljö. I östra Sverige finns dessutom flera förekomster av kalkpåverkade torrängar. I kalkrika områden kan smalgrynsnäcka även finnas i strandnära miljöer, t.ex. på betade havsstrandängar eller i anslutning till kustnära dynvåtmarker. En annan viktig miljö är rikkärr och kalkfuktängar.

Länsstyrelsen Östergötland

Smalgrynsnäcka accepterar ganska täta bestånd av starr. Förekomst av enstaka högre örter som till exempel älgört och hampflockel är inget problem, men uppstår det täta bestånd av högväxta örter p.g.a. hög näringshalt brukar arten försvinna.

Mikrohabitatet är viktigt och smalgrynsnäcka förekommer främst i lucker, något fuktig, förna. Den är starkt beroende av stabila förhållanden i markens förnaskikt och klarar inte översvämningar, däremot kortvarig översköljning och viss saltpåverkan (havsvatten som sprayar över lokalerna). Under torrare perioder söker den sig ner en liten bit i marken och uppehåller sig i det översta jordlagret. På alvar och i torrängsmiljöer hittar man den under torrtiden ofta i basen av tuvor.

Spridningsförmågan hos smalgrynsnäcka kan på goda grunder antas vara starkt begränsad. Spridning kan ske över ganska stora avstånd, men av allt att döma i mycket begränsad omfattning. Avståndet för normal spridning ligger i storleksordning några få meter. Långdistansspridning sker förmodligen främst via större däggdjur (till exempel rådjur) och fåglar.

Bevarandemål

Smalgrynsnäcka ska ha en permanent förekommande population i området. Lämpliga livsmiljöer finns tillgängliga i form av rikkärr, glesa lövkärr, lövskog och måttligt betade partier av betesmark.

Bevarandeåtgärder

Regelbunden hävd av rikkärren samt vid behov bortröjning av sly och annan igenväxningsvegetation. Lövgynnande skötsel i delar av områdets skog.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

För arten smalgrynsnäcka är utbredningsarealen i boreal region (både inom och utanför Natura 2000-områden) 300–600 miljoner hektar i Sverige. För att få en gynnsam bevarandestatus i samma område behövs uppskattningsvis 500 miljoner hektar utbredningsareal. Trots den stora utbredningsarealen så anses populationsstorleken vara dålig och livsmiljön samt framtidsutsikterna anses vara otillfredsställande. Bevarandestatusen för arten bedöms vara dålig i Sverige.

Bevarandetillståndet för smalgrynsnäcka i Natura 2000-området bedöms vara gynnsamt. Mosaikmiljöerna med stora inslag av rikkärr och förekomster av lövträd och betad mark utgör fina livsmiljöer för arten. Flera kända närliggande lokaler för arten finns vid Ombergs- och Tåkernområdet, framförallt utmed den nedre delen av Ombergs östsluttning.

Kartor

Kartor som visar områdets läge, yttergränser, naturtypernas utbredning, kända forn- och kulturlämningar, samt äldre ekonomiska kartor finns sist i planen.

Dokumentation

Webbsidor/databaser:

- Artfakta, <http://artfakta.artdatabanken.se/> (2018-04-27).
Artportalen, <https://www.artportalen.se>, (2018-04-27).
Gustafsson, B. & Malm, T. Svenska fjärilar. Naturhistoriska riksmuseet. (2018-04-27).
Länsstyrelsen Östergötland, <http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland>, (2018-01-18).
Naturhistoriska riksmuseet. http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/svenska_fjarilar.html
Naturvårdsverket, <http://www.naturvardsverket.se/>, (2018-01-18).
Skyddad natur, <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>, (2018-01-18).
Skogsstyrelsen, <https://skogskartan.skogsstyrelsen.se/skogskartan/>, (2018-01-18).
Ängs- och betesmarksinventeringen (TUVA), <http://www.jordbruksverket.se/>, (2018-01-18).
Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, (2018-04-27).

Dokument:

- ArtDatabanken. 2015. Röddlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
Naturvårdsverkets vägledningsdokument för habitat och ArtDatabankens vägledningar för arter.
Wenche Eide (red.), Arter och naturtyper i habitatdirektivet - bevarandestatus i Sverige 2013, ArtDatabanken SLU, Uppsala, 2014.
Bevarandeplan för Ostmossen Natura 2000-område, fastställd 2006-01-24.
Skötselplan för Ostmossens naturreservat, fastställd 2003.
Beslut om bildande av Ostmossens naturreservat, 1996-04-26.

Bilagor:

- Bilaga 1: Röddlistade fjärilsarter som rapporterats från Ostmossen och deras värdväxter

Topografisk karta

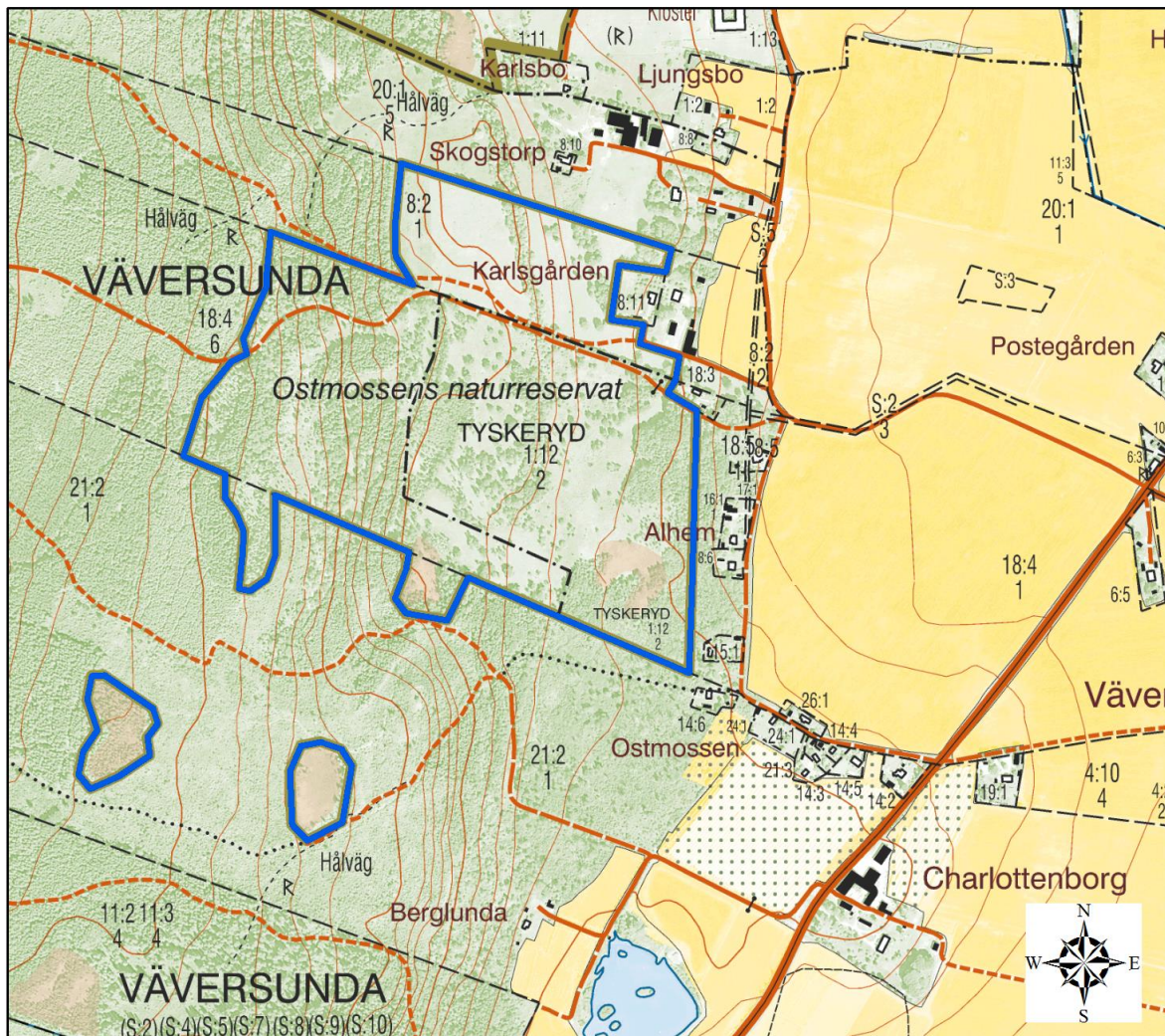
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 2,5 5 10
Kilometer

 Natura 2000-området

Översigtskartan visar att Natura 2000-området Ostmossen ligger på Ombergs östsluttning drygt 3 kilometer söder om Borghamn.

Ekonomisk karta

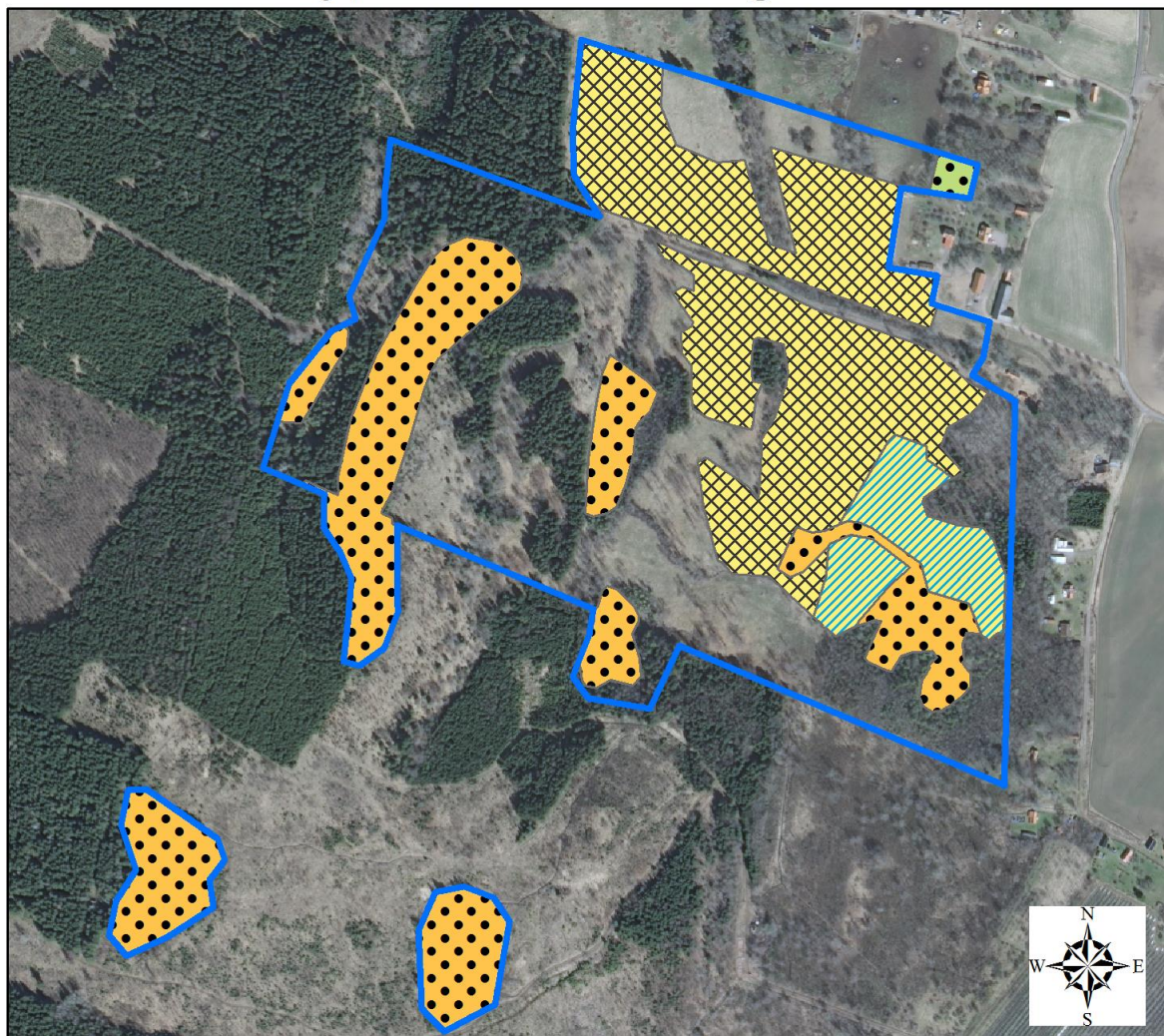
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 200 400 800
Meter

 Natura 2000-området

Fastighetskartan visar yttergränserna för Natura 2000-området.

Natura 2000-områdets avgränsning och N2000-naturtypernas utbredning

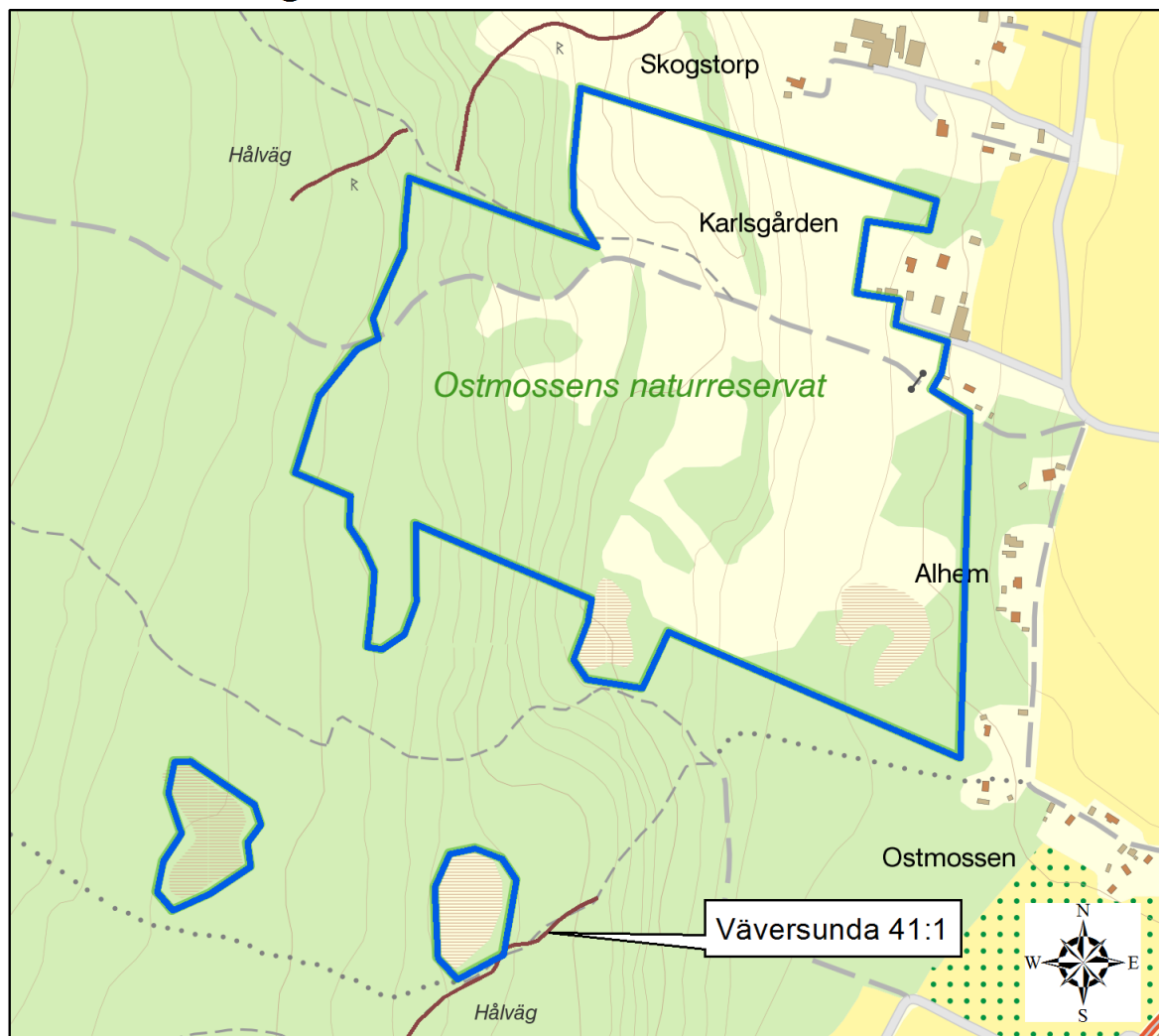
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 100 200 400 600 800
Meter

- Natura 2000-området
- 6210 - Kalkgräsmarker
- 6411 - Fuktängar Kalkfuktäng
- 7230 - Rikkärr
- 9070 - Trädklädd betesmark

Flygfotot visar naturtypernas utbredning i området.

Fornlämningar

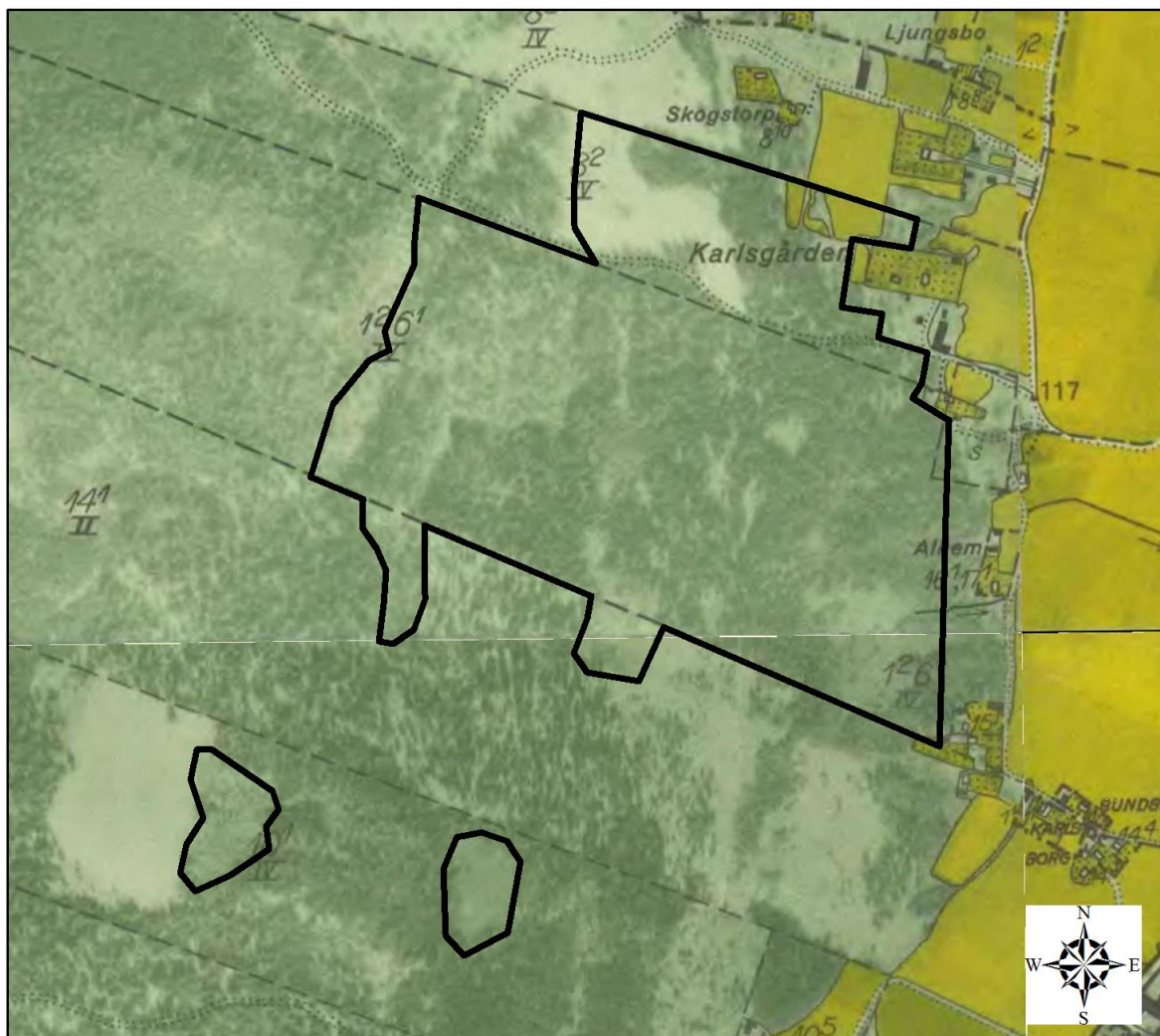
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 100 200 400
Meter

 Natura 2000-området

Fornlämningsskartan visar var kända forn- och kulturlämningar finns i området. En fornlämningsklassad lämning berör området. Det är en hålväg längs sydöstra kanten av det östligaste av de två rikkärren i söder.

Ekonomisk karta från 1930- och 40-talet

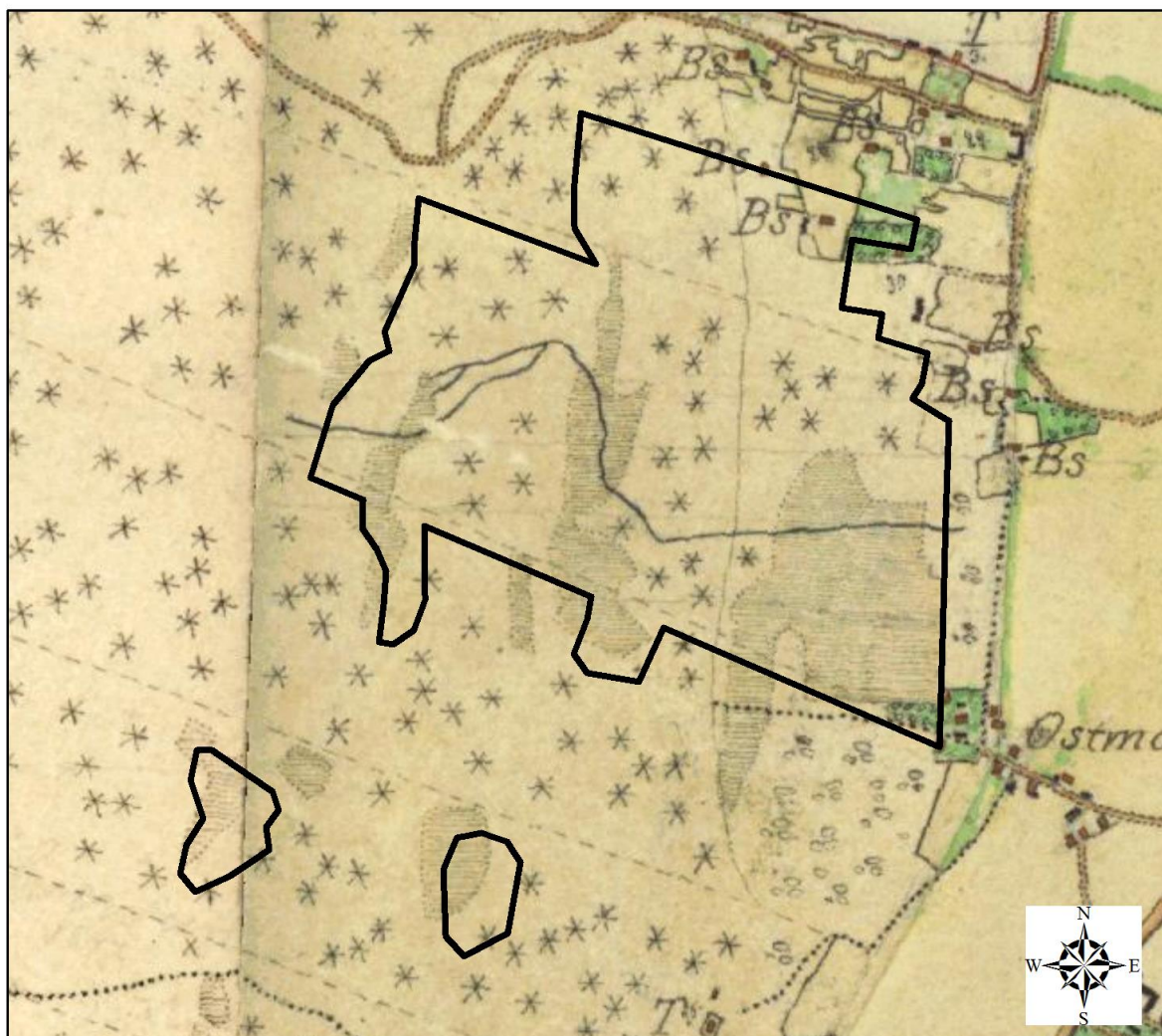
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 100 200 400
Meter

 Natura 2000-området

Den ekonomiska kartan från 30- och 40-talet visar att området ser ut att ha varit mer trädklätt än idag under denna period.

Häradskartan

©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 100 200 400
Meter

 Natura 2000-området

Häradskartan, från omkring slutet av 1800-talet, visar att område förr vart skogsklätt.

Gul mark är åker, grön är slätteräng, vit är utmark (skog och hagmark) och blågrön är vatten. Små stjärnor visar var marken är barrträdsklädd och små ringar var den är lövträdsklädd.

Bilaga 1: Rödlistade fjärilsarter som rapporterats från Ostmossen och deras värdväxter

Tabell 3: Sammanfattande lista med rödlistade fjärilsarter som noterats i Artportalen mellan 1993-2017. Rödlistekategori: NT = Nära hotad, VU = Sårbar, EN = Starkt hotad, CR = Akut hotad. Uppgifter om värdväxter kommer från Naturhistoriska riksmuseets hemsida om svenska fjärilar samt ArtDatabankens Artfakta.

Svenskt namn	Latinskt namn	Värdväxter	Rödlistekategori
svävflugedagsvärmare	<i>Hemaris tityus</i>	vädd, (mårar, try och snöbär)	NT
grå klaffmätare	<i>Philereme vetulata</i>	vägtorn, (brakved)	NT
rödlätt lövmätare	<i>Scopula rubiginata</i>	klöver, luzern, vinda, vicker, timjan	NT
humlerotfjäril	<i>Hepialus humuli</i>	flertalet örter och gräs	NT
jungfrulinsfly	<i>Phytometra viridaria</i>	jungfrulin, (spiror)	NT
Ligusterfly	<i>Craniophora ligustri</i>	ask, (liguster)	NT
mindre stamfly	<i>Amphipoea crinanensis</i>	troligen gullris	NT
gulbrunt nejlikfly	<i>Hadena perplexa</i>	glim, blåra, tjärblomster	NT
violettekantad guldvinge	<i>Lycaena hippothoe</i>	ängssyra, (bergsyra, krusskräppa)	NT
mindre blåvinge	<i>Cupido minimus</i>	getväppling, (fjällvedel, fältvedel)	NT
almsnabbvinge	<i>Satyrium w-album</i>	alm	NT
ängsnätfjäril	<i>Melitaea cinxia</i>	svartkämpar, axveronika, (gulskämpar)	NT
gullvivefjäril	<i>Hamearis lucina</i>	gullviva	VU
sexfläckig bastardsvärmare	<i>Zygaena filipendulae</i>	bl.a. kärringtand, klöver, fibbla och groblad	NT
bredbrämad bastardsvärmare	<i>Zygaena loniceræ</i>	bl.a. kärringtand, vial och klöver	NT
mindre bastardsvärmare	<i>Zygaena viciae</i>	bl.a. kärringtand, gökärt, vial och klöver	NT